

Helinä Koskinen

ITÄINEN TYKKITORNI JA RANTAVALLI.

- 1707 Piirustus: rantamuri raunioitunut (Stenius s. 2)
- 1721 J.G. Ammondin piirustus 1721 (22:2.21): denne verfallen Muur är med balckar igenbygd.
- 1748 Linnell: ... borgen är på 3 sidor omgifn af vall, som är tätt försedd med täta af torf uppförda förhöjningar och utsprång och bröstvärn, hvaremot den fjerde sidan åt öster skyddas af den förbiflytande floden och sålunda hvarken kan eller behöfver befästas. (Linnell, Aristian, De Tavastia. Aboae 1748)
- 1800-1. alku Venäläisen insinöörikomennuskunnan piirustuksissa on rantamuurin kohdalla toistuvasti maininta: monin paikoin luhistunut kivimuri. Rantavalli ei piirustusmateriaalista päätellen kuulunut korjausohjelmaan, sen sijaan siihen liittyvää 1. puolibastionin vasenta siipeä sekä rundeliin liittyvän 5. puolibastionin oikeata siipeä kunnostettiin mm. turvepäällystystä uusimalla ja rintavarustusta tasoittamalla. Vuonna 1812 laaditussa piirustuksessa ensimmäisen puolibastionin selkävarustukseen on suunniteltu rakennettavaksi kivinen vallipenger. Työn toteuttaminen jää epäselväksi.
- 1875 Kronoborgin kuritushuoneen johtaja anoi lupaa saada hävittää tai korjata ne Hämeen linnan vanhat vallit, jotka ovat hengenvaarallisia, tarkoittaen luultavasti juuri rantamuuria. Hämeen läänin kuvernööri ehdottikin talousosaston siviilitoimituskunnalle laadittavaksi vallien korjausta koskevat piirustukset jotta: "vallarna måtte helst något så när komma att motsvara deras bestämmelse såsom fornminnen." Siviilitoimituskunta antoi Muinaismuistoyhdistykselle tehtäväksi valmistaa selvityksen vallien "alkuperäisestä muodosta" niiden restaurointia varten. Z. Topeliuksen toimesta tähän tehtävään valittiin silloinen valtionarkiston amanuenssi J.R. Aspelin. Aspelinin lausunto valmistui seuraavan vuoden joulukuussa.

Rantamuuria Aspelin kuvailee seuraavasti:

...den bibehållna delen sträcker sig från östra rundeln omkring 50 alnar framåt längs branten. Hela den återstående delen af muren, en sträcka af omkring 65 alnar, har till dess öfver branten skjutande del blifvit nedbruten, och är nu helt och hållet dödd under det afskråde, som under senaste årtionden uttömts öfver densamma. ... På den bibehållna sträckan är muren dubbel, sålunda att en yttre mur af 1 1/2 famⁿs tjocklek uppförts till stöd för den inre. På murens bäst bibehållna del höjer den sig ännu med ett bröstvärn af ett par alnars höjd öfver slottsplatån.

Itäinen tykkitorni oli täytetty linnan pääsisäänkäynnin avaamisen yhteydessä toisen kerroksen ampuma-aukkojen tasalle. Muurissa oli vesivauriona syntynyt halkeama, minkä seurauksena järvenpuoleisessa sivussa oli huomattava pullistuma.

Lausuntonsa päätteeksi Aspelin antaa linnan säilyttämistä koskevia toimenpide-ehdotuksia. Hän ei katso valleilla olevan erityistä antikvaarista arvoa, eikä näin ollen olisi suurikaan vahinko jos ne kokonaan tasoitettaisiin. Sen sijaan rantamuuri olisi säilytettävä. Aspelinin mielestä sen tulisi olla linnan varsinainen edustussivu ja perusteleo näkemystään sillä, että linna avautuu juuri tältä puolelta rautateitse tai höyrylaivalla matkaavien läpilyhtäväksi. Sitäpaitsi rantamuurin purkamisesta koituisi enemmän työtä ja haittaa kuin sen kunnostamisesta. Se tulisi korottaa alkuperäiseen korkeuteensa ja kattaa laudoin.

Itäisen tykkitornin tyhjentämistä täyttömaasta ei Aspelin pitänyt toistaiseksi kiireellisenä eikä välttämättömänä. Hän ehdotti jopa sen täyttämistä kokonaan linnanpihan tasolle, joilloin tykkitornin ylin osa olisi rantamuuriin jatkuvana rintavarustuksena.

Rantamuurin ja itäisen tykkitornin korjaus.

Työ tehtiin ylihallituksen valvonnassa ja Hämeen lääninrakennuskonttorin (Alfred Cavén) johdolla vankityövoimalla. Aspelinin suosituksesta huolimatta muuria ei korotettu, vaan se päättyi puukaiteella varustettuun valliin.

Todennäköisesti tykkitorni katettiin, vaikkakin

1881-
1886

yleisten rakennusten ylihallitus korostikin säästäväisyyttä. Tykkitornin ja rantamuurin kontreforit saattavat olla peräisin tästä korjauksesta.

Vaikka siis vankilan johtaja oli jo vuonna 1875 ryhtynyt ajamaan vallien ja rantamuurin korjausasiaa, itse työhön päästiin vasta seuraavan vuosikymmenen puolella. Senaatin talousosaston siviilitoimituskunta oli tosin heti Aspelinin selvityksen valmistuttua vuonna 1876 määrännyt yleisten rakennusten ylihallituksen tekemään piirustukset ja kustannusarvion. Ylihallitus vaati kuitenkin Aspelinilta yksityiskohtaisempaa selvitystä, minkä tämä tekikin seuraavan vuoden alussa.

Lääninrakennuskonttorin esimies, arkkitehti Alfred Caveñ määrättiin laatimaan tarvittavat piirustukset ja kustannusarviot. Jostakin syystä nämä valmistuivat vasta vuonna 1879, Sekä ylihallitus että Aspelin hylkäsivät suunnitelman. Lopulliset piirustukset ja kustannusarviot valmistuivat seuraavana vuonna.

Korjaussuunnitelman yksityiskohdista ja sen toteutuksesta ei kirjallisten lähteiden perusteella saa selvyyttä.

1893 ja
1896

Itäisen tykkitornin korjaus. (Kustannusarviossa vuodelle 1896: grundlig reparation och fogstrykning af yttre ringmursrundeln.)

1897

Rantamuurin korjaus. Korjaus oli suunniteltu tehtäväksi jo vuonna 1894, mutta vuonna 1896 Alfred Caveñ esitti toistamiseen saman kustannusarvion:

...Då jordvallen vid vedlidret om vårarne rasar ned emot vedlidret så föreslås byggandet af en 24 m lång och 1,5 m hög terassmur af gråsten mot vedlidret.

Kustannusarvion mukaan rantamuuria korjattaisiin 14:sta metrin pituiselta matkalta. Työ tehtiin vuonna 1897.

1907

Hämeenlinnan kuritushuone- ja työvankilan johtajan valtionarkeologille lähettämän rantavallin ja itäisen tykkitornin rappeutumista koskevan kirjeen johdosta teki amanuenssi Juhani Rinne tarkastusmatkan Hämeen linnaan. Rinteen raportin mukaan korjaustöihin olisi ryhdyttävä välittömästi. Yleisten rakennusten ylihallitus määräsi muinaistieteellisen toimikunnan pyynnöstä lääninrakennuskonttorin vt. esimiehen, H.R. Helinin yhdessä Rinteen kanssa laatimaan kustannusarvion ja työselostuksen. Tarvittavaa määrärahaa ei kuitenkaan saatu, vaan ylihallitusta kehoitettiin seuraavana vuonna esittämään anomuksensa uudelleen. Kii-reellisimpiin korjauksiin, jotka ylihallitus oli oikeutettu ilman erillistä anomusta suorittamaan, annettiin tosin lupa.

Jostakin syystä ei seuraavana vuonna kuitenkaan tehty linnaa koskevaa esitystä määrärahojen saamiseksi yleisistä varoista. Jos vuoden 1907 kesällä oli tehty töitä pahimmin vaurioituneissa osissa, katsottiin ilmeisesti näiden toimenpiteiden riittävän. Rinteen raportista selviää, että jo pari vuotta aikaisemmin oli rantamuuria jouduttu korjaamaan.

1910-
luku

Ailio: Koillinen sivusta on nykyään aivain avonainen mutta vielä v. 1876, Aspelinin käydessä linnaa tutkimassa, oli penkereen reunalla jäljellä noin 38 m pituudelta tämän puolisen kehämuurin alaosaa. (Ailio, Julius, Hämeen linnan esi- ja rakennushistoria. Hämeenlinnan kaupungin historia I, Hämeenlinna 1917).

1938

Vuonna 1938 tuli Hämeen linna esille muinaistieteellisessä toimikunnassa jälleen vankilan johtajan aloitteesta. Intendentti Iikka Kronqvist kävi linnassa tutustumassa mm. itäisen tykkitornin kuntoon. Tykkitornin kunnostus otettiin historiallisen osaston kesätyöohjelmaan. Töissä rajoituttiin kuitenkin vain siihen, että vankityövoimalla tyhjennettiin tykkitorni osittain sitä täyttävästäirtomaasta. Lopputyö päätettiin suorittaa laajemman työohjelman yhteydessä tykkitornin ympäristöä järjestettäessä. (Analecta Archaeologica Fennica VI. Helsinki 1942).

1910-
luku

Ailio: Koillinen sivusta on nykyään aivan avonainen mutta vielä v. 1876, Aspelinin käydessä linnaa tutkimassa, oli penkereen reunalla jäljellä noin 38 m pituudelta tämän puolisen kehämuurin alaosa.
(Ailio, Julius, Hämeen linnan esi- ja rakennushistoria. Hämeenlinnan kaupungin historia, I, Hämeenlinnan 1917.)

1938

Hämeenlinnan Keskus- ja lääninvankilan johtajan muinaistieteelliselle toimikunnalle lähettämän itäisen tykkitornin rappeutumista koskevan kirjeen johdosta teki intendentti Iikka Kronqvist tarkastusmatkan Hämeen linnaan.

Tykkitornin kunnostus otettiin historiallisen osaston kesätyöohjelmaan. Töissä rajoituttiin kuitenkin vain siihen, että vankityövoimalla tyhjennettiin tykkitorni osittain sitä täyttävästä irtomaasta. Lopputyö päätettiin suorittaa laajemman työohjelman yhteydessä tykkitornin ympäristöä järjestettäessä. (Analecta Archaeologica Fennica VI. Helsinki 1942.)

Lähteet

Lähteinä on käytetty siviilitoimituskunnan ja yleisten rakennusten ylihallituksen sekä Hämeen läänin kuvernöörin välistä kirjeenvaihtoa, säilyneitä kustannusarvioita sekä rakennushallituksen ja vankeinhoitohallituksen vuosikertomuksia. Näistä saadaan melko tarkka kuva siitä milloin korjauksia on tehty, mutta ei siitä miten ne on suoritettu. Kustannusarvioissa tyydytään vain luettelemaan eri työkohteet. Ilman vuosikertomuksien raportteja suoritetuista korjaus- ja rakennustöistä ei pelkästään kustannusarvioiden eikä kirjeenvaihdon perusteella pystyittäisi selvittämään edes näissä mainittujen rakennussuunnitelmien toteutumista.

Liitteet

Liitteenä oleva piirustus on tehty Hämeenlinnan insinööritoimistossa 8.7.1812. Piirustuksen on hyväksynyt insinööri aliluutnantti Kazenovskij.

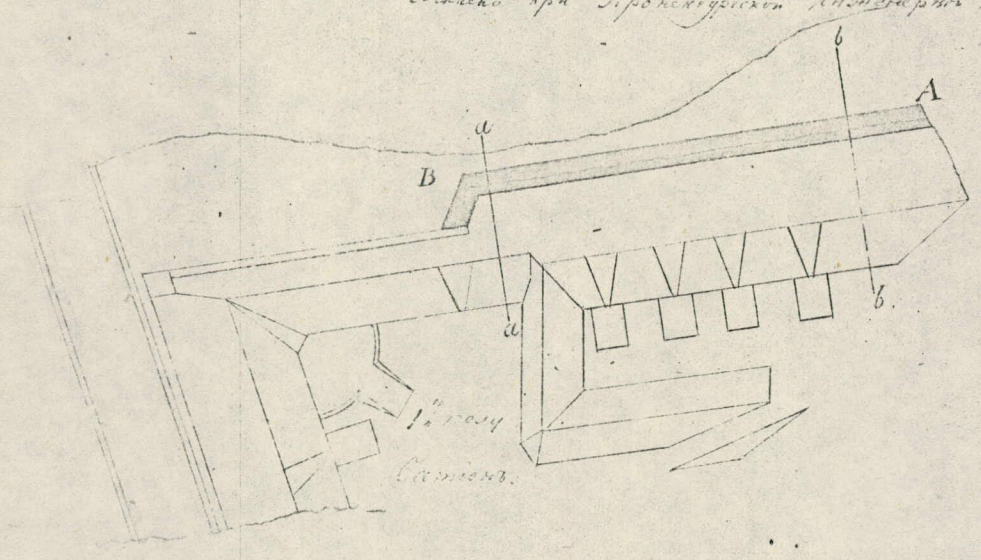
Piirustuksen tekstin käännös:

- sivu 1. 1. puolibastionin osan pohjapiirustus, johon merkitty oikeaan etusivuun rakennettavaksi suunniteltu kivinen vallipenger. Mittakaava: normaali tuuma jaettu 10 osaan, joista jokainen käytetty sylin mittaisena.
- sivu 2. 1. puolibastionin oikean etusivun escarpen kivipäällystyksen ja luhistuneen muurin välisen kohdan ulko-fasadi, merkitty siihen paikkaan rakennettavan kivisen vallipenkereen jyrkänne, suunniteltu 26 juoksusylin pituiseksi. Mittakaava: normaali tuuma jaettu 20 osaan, joista jokainen käytetty jalanmittaisena.
- sivu 3. 1. puolibastionin sama sivu, aa - bb kirj. välinen poikkiprofiili. Normaali vedenkorkeus merkitty sini-sellä viivalla.

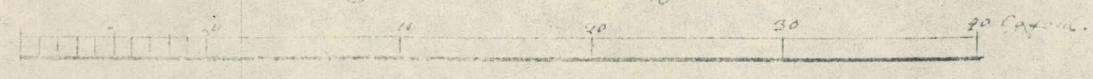
Piirustus kuuluu museoviraston rakennushistoriallisessa arkistossa säilytettävään venäläisen insinöörikomennuskunnan piirustuskokoelmaan, no 145, Hämeenlinna.

Планъ части 1^о полу-бастіона,
 съ показаніемъ предполагаемой при правомъ
 флангѣ отагоко построенію вновь каменнаго верна.

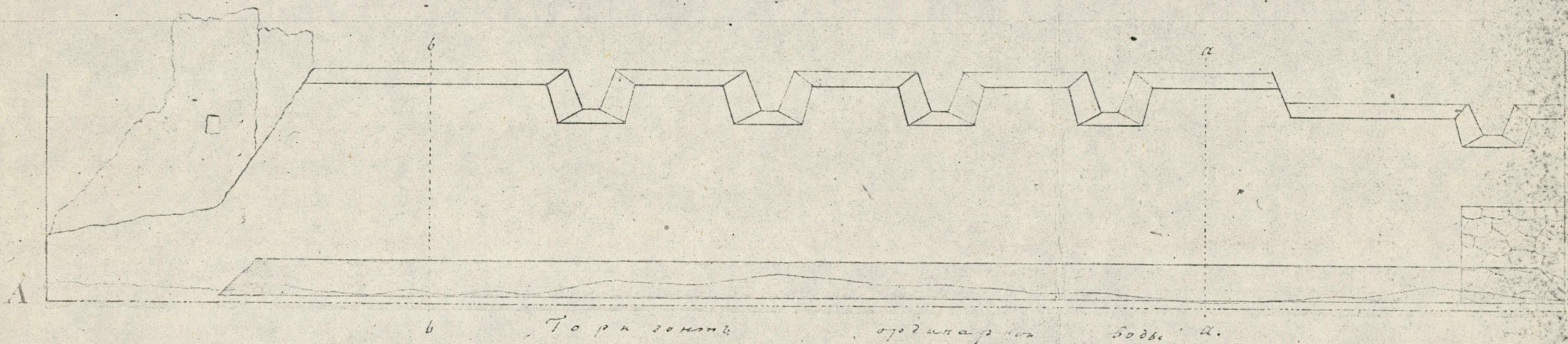
Составилъ при Кронштадтской Инженерской Командѣ Исаакъ В. Зинъ
 1812го года.

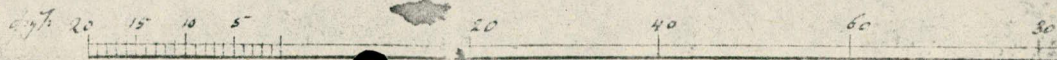
Масштабъ 1^о дюймъ на 10^{ти} сажень
 и 30^{ти} сажень въ длину участка на 2^а башенъ.

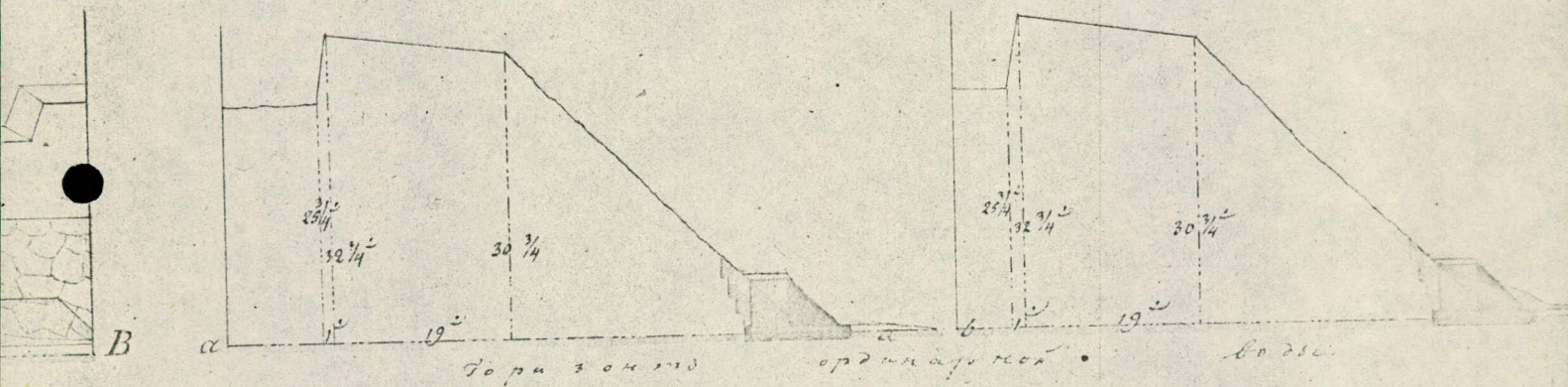
каменной ескерной одеждой к обвалюющей стене, съ показанной
 предполагаемой къ устройству оной при оной крутости каменной
 берма, подлинне на 26 погонных сажень.

Масса штабб 83 дюйм в Нормальной мазки 20
 и 28 дюйм каменная потреблена 3а срути.

Поперечный профиль гребня
оползней фасы 1го Полу-бастіона
между литерами аа и бб

М. С. С. Подполковник Разведчик